

РОЗВИТОК ДИПЛОМАТИЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ ГЕТЬМАНОМ ІВАНОМ САМОЙЛОВИЧЕМ (1672–1687) ТА КОРОЛЕМ ЯНОМ ІІІ СОБЕСЬКИМ (1674–1696)

Анотація. На сучасному етапі розвитку історичної науки багато досліджень присвячено вивченню історії зовнішньополітичної діяльності українських гетьманів упродовж XVII–XVIII ст. Поважне місце серед них посідає діяльність гетьмана Івана Самойловича. Натепер ще не досить проаналізовано дипломатичні зв'язки та співпрацю гетьмана Івана Самойловича з королем Яном ІІІ Собеським. Тому метою цього дослідження є аналіз відомостей про еволюцію відносин між гетьманським урядом Лівобережної України та Річчю Посполитою упродовж 1672–1687 рр. У результаті автором:

- проаналізовано сутність політики гетьманських урядів упродовж ІІ пол. XVII ст.;
- охарактеризовано зовнішню політику гетьмана Івана Самойловича стосовно короля Яна ІІІ Собеського;
- встановлено історичні наслідки українсько-польських відносин упродовж визначеного періоду.

Зокрема, зазначено, що Іван Самойлович активізував контакти з Річчю Посполитою, дипломатичним шляхом доводив польському королю недоцільність нового поділу України. З іншого боку, в політиці Яна ІІІ Собеського простежувалося прагнення спонукати Українську державу прийняти протекцію короля.

Ключові слова: гетьман, король, Іван Самойлович, Ян ІІІ Собеський, Річ Посполита.

¹ Солдатова Каріна, завідувач відділу археології Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця», karina_soldatova@ukr.net

DEVELOPMENT OF DIPLOMATIC RELATIONS BETWEEN
HETMAN IVAN SAMOILOVYCH (1672–1687)
AND KING JAN III SOBIESKI (1674–1696)

Summary. In modern historical science much research has been devoted to study the foreign policy of Ukrainian hetmans in XVII–XVIII centuries. A notable place in it was taken by a study of Hetman Ivan Samoilovych policy. However, there is little information available on the diplomatic relations and cooperation of Hetman Ivan Samoilovych with King Jan III Sobieski. Therefore, the objective of this paper is to analyze the information on evolution of relations between the government of Left-bank Ukraine and the Commonwealth in 1672–1687.

As a result, author described the following:

- the nature of policy of the Hetman governments in the second half of XVII century;
- characteristics of the foreign policy of Hetman Ivan Samoilovych with regard to King Jan III Sobieski;
- historical consequences of Ukrainian-Polish relations in the period mentioned.

In particular, was noted that Ivan Samoilovych intensified contacts with the Commonwealth, and through diplomatic activities argued to the Polish king the inexpediency of the new division of Ukraine. On the other hand, the aim to impel the Ukrainian state to accept the protection of the king could be traced in the policy of Jan III Sobieski.

Key words: hetman, king, Ivan Samoilovych, Jan III Sobieski, Commonwealth.

XVII століття стало складним періодом в історії України. Це час її державного утвердження на міжнародному рівні. Важливу роль, безперечно, в цьому відіграла зовнішньополітична діяльність українських гетьманів та встановлення дипломатичних союзів. Вагоме значення в цьому посідає розвиток українсько-польських відносин у часи правління Івана Самойловича та обстоювання права зовнішньополітичного суверенітету задля збереження цілісності Української держави.

До історії дипломатичної діяльності Івана Самойловича з Річчю Посполитою у своїх роботах зверталися як українські, так і польські історики. Серед українських дослідників – це В. Дядиченко², В. Смолій,

² Дядиченко В. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст. Київ : Видавництво АН УРСР, 1959. 531 с.

В. Степанков³, Т. Чухліб⁴, О. Харченко⁵, І. Кривошея⁶, М. Нечипоренко⁷. Серед польських істориків – Л. Рогальський⁸, Т. Корзона⁹, К. Піварський¹⁰, В. Конопчинський¹¹, Я. Волінський¹², Л. Подгорєцький¹³, К. Матвійський¹⁴, Я. Перденія¹⁵, А.С. Камінських¹⁶ та ін.

Історія європейських держав XVII століття – це доба активних військових дій, формування військово-політичних союзів та пошук геополітичного домінування на міжнародній арені. У цей час на політичній карті Європи важливу роль відіграла Річ Посполита – ранньомодерна монархія (1569–1795), що була створена шляхом об'єднання двох держав – Королівства Польського та Великого

³ Смолій В., Степанков В. Особливості зовнішньої політики Гетьманщини. Історія українського козацтва. Нариси: У 2 т. Київ, 2006. Т. 1. 372 с.

⁴ Чухліб Т. Особливості зовнішньої політики Івана Самойловича та проблема міжнародного становища Українського гетьманату в 1672–1686 рр. *Український історичний журнал*. 2005. № 2. С. 48–67.

⁵ Харченко О. Дипломатичний етикет гетьманського Батурина за Івана Самойловича. *Ніжинська старовина*. 2012. Вип. 14. С. 90–96.

⁶ Кривошея І. Неурядова старшина в дипломатичних місіях другої половини XVII ст. *Гетьман Петро Дорошенко та його доба в Україні*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, приуроченої до 350-ї річниці початку гетьманування Петра Дорошенка (16 жовтня 2015 р., м. Київ) / упорядник Є.М. Луняк. Музей гетьманства. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2015. С. 71–87.

⁷ Нечипоренко М. Позиція гетьмана Івана Самойловича щодо укладення «Вічного миру» 1686 р. *Питання історії України*. 2014. Т. 17. С. 184–189.

⁸ Rogalski L. Dzieje Jana III Sobieskiego. Warszawa, 1847. 535 s.

⁹ Korzon T. Dola i niedola Jana Sobieskiego 1629–1674. Kraków, 1898. Т. III. 542 s.

¹⁰ Piwarski K. Dyplomacja polska w czasach Jana III. Warszawa, 1933.

¹¹ Konopczyński Wl. Polska a Turcja 1683–1792. Warszawa, 1936.

¹² Wolizski J. Z dziejów wojny i polityki w dobie Jana Sobieskiego. Warszawa, 1960.

¹³ Podgorodecki L. Jan Sobieski. Warszawa, 1964.

¹⁴ Matwijowski K. Pierwsze sejmy z czasów Jana III Sobieskiego. Wrocław, 1976.

¹⁵ Perdenia J. Stanowisko Rzeczypospolitej szlacheckiej wobec sprawy Ukrainy na przełomie XVII–XVIII w. Wrocław, 1963.

¹⁶ Камінський Анджей Сулима. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура. / Переклад з польської Ярослава Стріхи. Київ: Наш час, 2011. 262 с.

князівства Литовського. Вона охоплювала у різні періоди значну територію – землі сучасної Польщі, Литви, Білорусі, Латвії, Естонії, Молдови, Словаччини та Росії. До Речі Посполитої входили й землі сучасної України, а політична та військова історія українського народу напряду була пов'язана із цією монархією.

Утворення Речі Посполитої в XVI ст. та зміни державного устрою спричинили загострення національних, соціальних та релігійних проблем на українських теренах. Це надалі призвело до війни на чолі з гетьманом Богданом Хмельницьким та утворення Української козацької держави (1648–1651)¹⁷.

Як вказує історик Анджей Сулима Камінський, державний устрій Української козацької держави під назвою «Військо Запорозьке» значно різнився традиціями управління із Річчю Посполитою¹⁸. Починаючи з 1648 р. в Україні активно відбувався процес становлення нової моделі політичної влади, яка базувалася на республіканських засадах управління. Також український уряд намагався набути міжнародного визнання законності існування. Незважаючи на складну міжнародну ситуацію, довгий час Українська держава залишалася «яблуком розбрату» між сусідніми державами у Європі. За дослідженнями українських істориків, півстоліття українська влада змушена була проводити політику «лавірування» між монаршими дворами, відмовлятися від одного союзера на користь іншого.

Ця обставина вплинула на всю історію розвитку нової української державності. Як доводить історик Тарас Чухліб, упродовж наступних кількох десятиліть Україна переживала внутрішньополітичну боротьбу із зовнішньополітичним забарвленням. XVII ст. для Української держави – це час одночасного підпорядкування кільком сусіднім монархічним володарям та постійної зміни зовнішньополітичної орієнтації. Так, спочатку Богдан Хмельницький перебував у васальній залежності від польського короля, а далі – у номінальній залежності від московського царя

¹⁷ Butterwick R. The Polish-Lithuanian monarchy in European context, c. 1500–1795. New York, 2001. 268 s.

¹⁸ Камінський Анджей Сулима. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура. / Переклад з польської Ярослава Стріхи. Київ : Наш час, 2011. С. 126.

та турецького султана. Наприкінці свого гетьманування хотів отримати трансільванський та шведський сюзеренітет. Його наступник Іван Виговський спочатку підпорядковувався московському цареві, але потім планував повернутися під протекторат польського короля та шукав захисту в австрійського імператора. Наступний гетьман Юрій Хмельницький залишався у московській залежності, яку в 1660 році змінив на польську протекцію, після чого планував здобути захист турецького султана. Гетьман Павло Тетеря перебував у васальній залежності від польського короля, паралельно інший український гетьман Іван Брюховецький у цей час залишався під московською зверхністю. Тобто в XVII ст. Українська козацька держава продовжувала бути країною, де перехрещувалися інтереси багатьох країн – Речі Посполитої, Османської імперії та Московії. Тому, як бачимо, гетьмани, зважаючи на конкретну військово-політичну ситуацію в регіоні, продовжували політику полівасалітетної підлеглості та змінювали своїх зверхників¹⁹.

У часи управління наступного гетьмана Петра Дорошенка серед політичної еліти з'являється ідея об'єднати етнічні українські землі під управлінням одного правителя. Більшість істориків вважають, що це вимагало від гетьманського уряду почати провадити більш ефективну та цілеспрямовану зовнішню політику. Це змушувало також вдаватися до зміни дипломатичної діяльності та пошуку нових союзників у військово-політичній боротьбі. Польський історик Ян Перденія надзвичайно позитивно оцінював діяльність гетьмана і вказував, що він був гарним українським державотворцем, який прагнув возз'єднати козацьку Україну в боротьбі 1668–1669 рр. Як вказував дослідник, гетьман боровся «за єдність і незалежність України»²⁰.

Можемо виділити основні напрями діяльності уряду Петра Дорошенка в зовнішній політиці:

– використання гетьманським урядом суперечностей між Річчю Посполитою, Кримським ханством, Туреччиною та Московською

¹⁹ Чухліб Т. «Руїна» Гетьманщини чи боротьба за утвердження Української козацької держави? (Спроба започаткувати наукову дискусію щодо одного історичного терміну). *Україна в Центрально-Східній Європі* : збірник наукових праць. Київ : Інститут історії України НАН України, 2004. Вип. 4. С. 473–506.

²⁰ Perdenia Jan. *Hetman Piotr Doroszenko a Polska*. Krakow, 2000. S. 158–205.

державою на свою користь, щоб у такий спосіб здобути більшу політичну самостійність задля захисту українських інтересів та збереження максимум прерогатив держави. Це було спричинено погіршенням у той час геополітичного становища Української козацької держави, що призводило до послаблення її ролі у сфері міжнародних відносин;

– пошук оптимальної протекції. Особисто Петро Дорошенко у листі до Яна Собеського вказував: «Мушу вдатися до іноземних протекцій, щоб таким чином вивільнити з неволі Україну». Цікаво, що про таку тактику гетьманського уряду знали іноземні правлячі кола;

– обстоювання права мати власний внутрішній суверенітет та обстоювання права провадити власну самостійну зовнішню політику²¹.

Тобто у складний період існування Української держави зовнішня політика гетьманського уряду Петра Дорошенка спрямовувалася на захист національних інтересів. Зважаючи на це, гетьман сприяв укріпленню стосунків із Річчю Посполитою, постійно підтримуючи зовнішньополітичні контакти з польським двором. У 1667 році гетьманський уряд уклав Підгаєцький трактат, який передбачав визнання Військом Запорозьким підданства польського короля Михайла Вишневецького. Він підтверджував поновлення дипломатичних відносин між польським королем та гетьманом. А у 1668 році Михайло Вишневецький офіційно затвердив на гетьманській посаді Петра Дорошенка.

У жовтні 1669 році до Варшави було делеговано посольство І. Демиденка та І. Ковальського, що вимагало від польського уряду визнання удільності Правобережного гетьманства та права відмежовуватися від Польщі кордоном. Однак ці пропозиції польська сторона не прийняла. Хоча це рішення не зірвало перемовини між сторонами. Й далі тривав жвавий обмін послами. У результаті цієї співпраці вдалося домовитися про організацію роботи комісії для підготовки майбутнього договору в місті Острог.

На початку жовтня 1670 р. до Варшави виїхало нове посольство, що мало засвідчити згоду гетьмана і старшини визнати владу короля,

²¹ Смолій В., Степанков В. Український політичний проєкт XVII ст.: становлення національного інституту влади. Київ : Інститут історії України, 2014. 194 с.

але за умов прийняття польською стороною статей, що пропонувалися минулого року. Однак усі намагання української сторони були відкинуті, що в результаті призвело до погіршення дипломатичних стосунків упродовж 1671–1673 рр.

Увесь цей час Петро Дорошенко провадив безперервне листування з Яном Собеським, спочатку як зі звичайним урядовцем, який був уповноважений провадити «українські справи». Саме тоді він став справді своєрідним проукраїнським політиком, який вбачав у задоволенні прохань української сторони вигоду для Польщі в протистоянні з Туреччиною. Ян Собеський вважав дії короля Михайла Вишневецького щодо Правобережної України помилковими й пропонував, враховуючи загрозу війни з Портою, порозумітися з гетьманом і дозволити «все те, що він просить». Він радив уряду вступити з П. Дорошенком у переговори й визнати за ним Україну, лише щоб відірвати гетьмана від султана. Але його пропозиції також не були враховані.

У 1674 р. Яна Собеського вибирають королем Речі Посполитої. У цей час він приймає рішення поновити дипломатичні перемовини із гетьманським урядом Петра Дорошенка. Наприкінці року до гетьмана король відправляє посольство на чолі з Йосифом Шумлянським з метою схилити Дорошенка до підданства. Наступний етап переговорів припав на зиму 1675 р. Тоді гетьман, як і в попередні роки, погоджувався прийняти пропозиції короля, але за умов визнання Польщею удільності Української держави й урахування інтересів «всього народу руського», гарантуючи збереження прав і вольностей Війська Запорозького. Однак сторонам і цього разу не вдалося домовитися²².

Таким чином, відмова уряду Речі Посполитої визнати за Правобережним гетьманством статус держави стала головною перешкодою на шляху успішного завершення українсько-польських переговорів у період гетьманування Петра Дорошенка.

З часом король Ян Собеський спробував змінити «правила гри» для дипломатії й примусити своїх противників відмовитися від

²² Чухліб Т. Гетьмани і монархи: Українська держава в міжнародних відносинах 1648–1714 рр. Київ, Нью-Йорк : Інститут історії України НАН України, 2003. 518 с.

заяхань щодо України. У 1675 р. він підписує Яворівський договір з французьким королем Людовіком XIV, який був спрямований на війну з брандербурзьким електором та проти поширення гегемонії австрійських Габсбургів. Наступного року поблизу Журавно польський король укладає перемир'я із султаном, а ще через рік – мирний договір з австрійським імператором та шведським королем. Усі ці міждержавні акти зміцнювали позиції Речі Посполитої в протистоянні з Московською державою та Османською імперією.

Важливу роль у цей час на міжнародній арені починає відігравати Іван Самойлович, якому в 1676 році поступається владою Петро Дорошенко, склавши на користь лівобережного гетьмана свою булаву. В результаті Самойлович став гетьманом і Лівобережної, і Правобережної України під протекторатом Московської держави. Але номінально статус Правобережної України залишався і в часи Івана Самойловича невизначеним. Після об'єднання ця територія й надалі була ареною інтересів одночасно і Польщі, і Туреччини, і Московії. Тобто в жодному міжнародному договорі це об'єднання не було підтверджено. Тому Іван Самойлович вдається до активної зовнішньої політики, яка була спрямована на захист українських інтересів²³.

Одним із напрямів діяльності гетьманського уряду Івана Самойловича стало відновлення зовнішньополітичних відносин з Річчю Посполитою. Це фактично відбувалося потай від Московії. Також на початку 1685 р. до цариці Софії з гетьманської столиці Батурина було відправлено українського посла Василя Кочубея. Він мав прохати царську владу, щоб вона добилася від польської сторони повернення території на лівому березі р. Сож, а також обговорити питання стосовно майбутнього об'єднання Лівобережної та Правобережної України з усією Західною Україною: «славні міста Галич, Львів, Перемишль, Ярослав, Люблін, Луцьк, Володимир, Острог, Заславль, Корець»²⁴.

²³ Смолій В., Степанков В. Петро Дорошенко: політичний портрет. Київ : Темпора, 2011. 632 с.

²⁴ Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Ф. 14. Оп. 1. Спр. 6007. 1–2 арк.

Невдовзі гетьманський уряд підготував свій проєкт нового московсько-польського договору. Цей документ було знайдено та опубліковано істориком В'ячеславом Станіславським. Проєкт, що отримав назву «Статті Івана Самойловича», з'явився у січні 1686 р. У пропонуваному проєкті майбутнього договору гетьманський уряд відзначав, що у разі ухвалення чергового російсько-польського миру треба зважати на:

– Бахчисарайський договір 1681 року, адже новий союз порушував попередні мирні домовленості Московської держави з Портою, що в результаті могло б призвести до нової війни з Османською імперією;

– Правобережна Україна раніше була відвойована лівобережним гетьманом Іваном Самойловичем та добровільно перейшла під протекторат Московської держави;

– Москва не повинна втягувати себе у довголітню і виснажливу війну європейських країн з турецьким військом;

– Польський король разом з австрійцями веде лише оборонну війну проти султана, а Московська держава планує організувати обтяжливий похід на Крим²⁵.

У цей же час український гетьман паралельно звертався до короля Речі Посполитої з проханням повернути Правобережну Україну. У листах до Яна III Собеського він стверджував, що Правобережжя дісталось московському царю від султана і було здобуте його сином Семеном у «турецького» гетьмана Юрія Хмельницького, внаслідок чого з'єдналось з рештою території України. В іншому документі під назвою «Пункти від Самойловича гетьмана» він переконував Яна Собеського, що: «А як на тій чигиринській стороні Дніпра... землі від віку власність Війська Запорозького... всі і дальші края за перших гетьманів належали до булави Війська Запорозького, які одвіку були в міць нашу, однак із сьогоднішнього мирного трактату, як дозволили нам пани господарі наші, їх у сторону його королівської милості уступивши, так ми без спору і учинили. Але ж вони нам прилеглі і належать». Тому Самойлович просив у короля, щоб «перелічені власні

²⁵ Станіславський В. Статті гетьмана Івана Самойловича щодо Вічного Миру. *Україна в Центрально-Східній Європі* : збірник наукових праць. Київ : Інститут історії України НАН України, 2000. Вип. 1. С. 348–385.

землі наші при нас були залишені, які хоч у пустці, а нехай будуть наші». Він вказував, що «та праця наша (тобто війна з Туреччиною) не за однією їх царською пресвітлою величністю Російською монархією..., але й для захисту країв Корони польської». У цих словах гетьмана, як доводить історик Тарас Чухліб, проглядається давня традиція «служіння» відразу обом монархам.

Ян III Собеський про прохання гетьмана повідомляв у Москву. Він вказував, що Іван Самойлович бажає мати собі удільність, підтверджуючи це особистими зверненнями до нього українського правителя. Дії Івана Самойловича, спрямовані на об'єднання правобережних територій із Лівобережжям, навіть стали причиною скликання спеціальної сенатської комісії у Варшаві, бо гетьман «бажає забрати собі всю Україну»²⁶.

Цілеспрямована правобережна політика Івана Самойловича безперечно розходилася з прагненнями Москви. Тому позиція гетьмана не була врахована під час укладання нового договору з Польщею. Проте деякий результат дипломатичної діяльності українського правителя все ж таки був. У сьомій статті «Вічного миру» 1686 року було прийнято рішення відкласти на невизначений термін питання щодо належності правобережних земель «від містечка Стайок, униз до Дніпра по річку Тясму, а саме: Ржищів, Трахтемирів, Канів, Мошни, Сокольне, Черкаси, Боровиця, Бужин, Воронков, Крилов і Чигирин»²⁷.

Зовнішня політика Івана Самойловича, що спрямована на захист інтересів Української держави, безперечно, стала однією із причин звинувачення його у зраді та зміщенні із посади в 1687 році.

Отже, Іван Самойлович продовжив зовнішньополітичний курс попередніх гетьманів та використав успішно їхні досягнення у налагодженні дипломатичних стосунків з Річчю Посполитою. Водночас проглядаємо, що і польський король Ян III Собеський

²⁶ Чухліб Т. Особливості зовнішньої політики І. Самойловича та проблема міжнародного становища Українського гетьманату в 1672–1686 рр. *Український історичний журнал*. 2005. № 2. С. 48–67.

²⁷ Станіславський В. Статті гетьмана Івана Самойловича щодо Вічного Миру. *Україна в Центрально-Східній Європі* : збірник наукових праць. Київ : Інститут історії України НАН України, 2000. Вип. 1. С. 348–385.

був зацікавлений у союзі із гетьманом. Відправлені посольства та листування певною мірою вплинули на польську сторону під час укладення «Вічного миру» 1686 року. Дипломатична співпраця Української держави і Речі Посполитої успішно продовжилася і в роки гетьманування Івана Мазепи (1687–1709).

Список літератури

- Butterwick R. The Polish-Lithuanian monarchy in European context, c. 1500–1795. New York, 2001. 268 s.
- Konopczyński Wl. Polska a Turcja 1683–1792. Warszawa, 1936.
- Korzon T. Dola i niedola Jana Sobieskiego 1629–1674. Kraków, 1898. Т. III. 542 s.
- Matwijowski K. Pierwsze sejmy z czasów Jana III Sobieskiego. Wrocław, 1976.
- Perdenia J. Stanowisko Rzeczypospolitej szlacheckiej wobec sprawy Ukrainy na przełomie XVII–XVIII w. Wrocław, 1963.
- Perdenia Jan. Hetman Piotr Doroszenko a Polska. Kraków, 2000. S. 158–205.
- Piwnski K. Dyplomacja polska w czasach Jana III. Warszawa, 1933.
- Podgorodecki L. Jan Sobieski. Warszawa, 1964.
- Rogalski L. Dzieje Jana III Sobieskiego. Warszawa, 1847. 535 s.
- Wolizski J. Z dziejów wojny i polityki w dobie Jana Sobieskiego. Warszawa, 1960.
- Дядиченко В. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст. Київ : Видавництво АН УРСР, 1959. 531 с.
- Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Ф. 14. Оп. 1. Спр. 6007. 1–2 арк.
- Камінський Анджей Сулима. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура. / Переклад з польської Ярослава Стріхи. Київ : Наш час, 2011. 262 с.
- Кривошея І. Неурядова старшина в дипломатичних місіях другої половини XVII ст. *Гетьман Петро Дорошенко та його доба в Україні* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, приуроченої до 350-ї річниці початку гетьманування Петра Дорошенка (16 жовтня 2015 р., м. Київ) / упорядник С.М. Луняк; Музей гетьманства. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2015. С. 71–87.
- Нечипоренко М. Позиція гетьмана Івана Самойловича щодо укладення «Вічного миру» 1686 р. Питання історії України. 2014. Т. 17. С. 184–189.

- Смолій В., Степанков В. Особливості зовнішньої політики Гетьманщини. Історія українського козацтва. Нариси: У 2 т. Київ, 2006. Т. 1. 372 с.
- Смолій В., Степанков В. Петро Дорошенко: політичний портрет. Київ : Темпора, 2011. 632 с.
- Смолій В., Степанков В. Український політичний проєкт XVII ст.: становлення національного інституту влади. Київ : Інститут історії України, 2014. 194 с.
- Станіславський В. Статті гетьмана Івана Самойловича щодо Вічного Миру. *Україна в Центрально-Східній Європі* : збірник наукових праць. Київ : Інститут історії України НАН України, 2000. Вип. 1. С. 348–385.
- Харченко О. Дипломатичний етикет гетьманського Батурина за Івана Самойловича. *Ніжинська старовина*. 2012. Вип. 14. С. 90–96.
- Чухліб Т. Гетьмани і монархи: Українська держава в міжнародних відносинах 1648–1714 рр. Київ, Нью-Йорк : Інститут історії України НАН України, 2003. 518 с.
- Чухліб Т. «Руїна» Гетьманщини чи боротьба за утвердження Української козацької держави? (Спроба започаткувати наукову дискусію щодо одного історичного терміну). *Україна в Центрально-Східній Європі* : збірник наукових праць. Київ : Інститут історії України НАН України, 2004. Вип. 4. С. 473–506.
- Чухліб Т. Особливості зовнішньої політики І. Самойловича та проблема міжнародного становища Українського гетьманату в 1672–1686 рр. *Український історичний журнал*. 2005. № 2. С. 48–67.